

HAZIRLAYAN: MAYA KANUN

**İNSAN HAKLARI KOMİTESİ
ÇALIŞMA REHBERİ**

İçindekiler

İçindekiler	1
Genel Sekreterin Mesajı	2
Komitenin Tarihçesi ve Çalışmaları	3
Gündem Maddesi <i>Gazze’de devam eden savaş bağlamında; uluslararası insan hakları hukuku, etik değerlendirmeler ve tarihsel faktörler göz önünde bulundurularak adil ve sürdürülebilir çözüm yolları</i>	4
Problemin Tanımı	4
Kavram Sözlüğü	8
Problemin Tarihçesi	9
İsraililer ve Filistinliler Arasındaki Temel Problemler Neler?	13
Ülkelerin Diplomatik Duruşu	13
Problemin Güncel Durumu	21
Problemde Rol Oynayan Aktörler	22
Bildiri Teklifinin Yanıtlaması Gereken Sorular	23
Kaynakça	23

Genel Sekreterin Mesajı

Saygıdeğer Katılımcılar,

18-19-20 Ocak 2025 tarihlerinde beşincisini gerçekleştireceğimiz TMUN'25'in Genel Sekreteri olarak sizlere hizmet vereceğimi söylemekten onur duyuyorum. Takev Model Birleşmiş Milletler Konferansı'nın daha önce üç oturumunu da bizzat orada bulunarak gözlemlemiş ve farklı pozisyonlarda rol almış biri olarak, Genel Direktörüm sevgili Ezgi Yalçın ile TMUN'un her anlamdaki misyonunu ve vizyonunu size aktarmak için çalışıyoruz.

Geçmiş senelerde yaşamış olduğumuz akademik ve organizasyon anlamındaki deneyimlerimizi göz önünde bulundurarak sizler için unutulmaz bir tecrübe sağlayacağımızdan emin olabilirsiniz. TMUN'25, akademik anlamda yeni bakış açıları ve öğretiler kazanmanız için birebir bir konferans olacaktır.

Sevgili Akademik Ekibim özellikle öğretici ama aynı zamanda tartışmacı bir konferans ortamının sağlanması için çok çalıştılar ve çalışmaya devam ediyorlar. Katılımcılar yeni fikirler üzerinde tartışarak güncel ve geniş kapsamlı problemler hakkında çözümler üretirlerken organizasyon ekibimizin, katılımcıların konferans deneyimlerini en yüksek seviyede tutmak için çalışacağını bilmelisiniz.

Şimdiden sevgili organizasyon ve akademik ekibimizle gurur duyuyor ve sizlerden gelecek olan yenilikçi ve özverili çalışmalarını heyecanla bekliyoruz.

Saygılarımla,

Mehmet Ege Şahin TMUN'25 Genel Sekreter

Komitenin Tarihçesi

Korunması ve geliştirilmesinde, aynı zamanda hakların ihlalleri karşısında neler yapılması gerektiğini ele alan ve bu konularda tavsiyelerin bulunmasından sorumlu bir BM kuruluşudur.

Komite, BM Genel Kurulu tarafından belirlenen 45 devletten oluşur. İnsan Hakları Komitesi, BM Genel Kurulu tarafından 15 Mart 2006 tarihinde açılmıştır ve bundan yaklaşık 3 ay sonra Haziran 2006 tarihleri arasında ilk faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Ayrıca, İnsan Hakları Komitesi eskiden İnsan Hakları Komisyonu tarafından oluşturulan ve şimdiki Komite tarafından kabul edilen BM Özel Prosedürü ile yürürlüğe girer. Bunlar, belirli ülkelerdeki izleksel konular veya insan hakları durumlarını inceleyen, tavsiyede bulunan ve kamuoyuna rapor veren özel raportörler, özel temsilciler, bağımsız uzmanlar ve çalışma gruplarından oluşur.

Tüm taraf Devletler, medeni ve siyasi hakların nasıl uygulandığına dair Komite'ye düzenli raporlar sunmakla yükümlüdür. Devletler ilk olarak Sözleşme'ye taraf olduktan bir yıl sonra ve daha sonra Komite ne zaman talep ederse rapor sunulmalıdır. Öngörülebilir İnceleme Döngüsü uyarınca, Komite raporun sekiz yıllık bir takvime göre sunulmasını talep eder. Komite her raporu inceler ve endişelerini ve tavsiyelerini 'sonuç gözlemleri' şeklinde taraf Devlete iletir.

Ek olarak, Sözleşme'nin 41. Maddesi Komite'nin devletlerarası şikayetleri değerlendirmesini öngörmektedir.

1. Sözleşme'nin 41. Maddesi Komite'nin devletlerarası şikayetleri değerlendirmesini öngörmektedir.
2. Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol, Komite'ye, Protokol'e taraf Devletler tarafından Sözleşme'nin ihlal edildiği iddialarına ilişkin bireysel şikayetleri inceleme yetkisi vermektedir.
3. Sözleşmenin İkinci İhtiyari Protokolü, Protokolü kabul eden Devletler tarafından ölüm cezasının kaldırılmasıyla ilgilidir.
4. Komite ayrıca, tematik konular veya çalışma yöntemleri hakkında genel yorumlar olarak bilinen insan hakları hükümlerinin içeriğine ilişkin yorumlarını yayınlar.

Komite Cenevre'de toplanır ve normalde yılda üç oturum düzenler.

Komitenin Çalışmaları

Hiçbir ülkenin medeni ve siyasi hakları koruma ve geliştirme sicili mükemmel ve eleştiriden uzak değildir. Sonuç olarak, Komitenin görevi her bir taraf Devleti aşağıdaki konularda teşvik etmektir:

Bu haklardan yararlanmayı geliştiren yasaları, politikaları ve uygulamaları yürürlükte tutmak;

Sözleşme haklarını tahrip eden veya aşındıran önlemleri geri çekmek veya uygun şekilde değiştirmek;

Bir taraf Devlet bu hakları geliştirmek ve korumak için harekete geçmediğinde uygun olumlu adımları atmak; ve

Taraf Devletin, Sözleşme'deki haklara pratikte işlerlik kazandırma konusunda gerilememesini sağlamak amacıyla, yürürlüğe koymayı teklif ettiği yeni yasaların,

politikaların ve uygulamaların Sözleşme açısından etkilerini uygun bir şekilde değerlendirmek.

Komitenin en güçlü yanlarından biri, üyeliğinin dünyanın tüm bölgelerini temsil etmesinden kaynaklanan ahlaki otoritesidir. Tek bir coğrafi veya ulusal perspektifi temsil etmek yerine, Komite küresel bir sesle konuşmaktadır.

Komitenin çalışmaları, neden-sonuç ilişkisini tespit etmek zaman zaman zor olsa da, pek çok ülkede medeni ve siyasi hakların kullanılmasını teşvik etme konusunda gerçek bir etkiye sahiptir. Bireysel bir şikâyetin, ilgili taraf devlette tazminat ödenmesi, ölüm cezasının hafifletilmesi, yeniden yargılama, belirli olayların soruşturulması veya bir dizi başka çözüm yolu şeklinde ilgili birey için olumlu sonuçlara yol açtığı çok sayıda örnek vardır.

Yıllar boyunca komitenin çalışmaları, hem genel ulusal düzeyde hem de münferit davalar bağlamında birçok yasa, politika ve uygulama değişikliğiyle sonuçlanmıştır. Dolayısıyla, Komite'nin Sözleşme kapsamında kendisine verilen izleme işlevini yerine getirmesi, doğrudan doğruya dünyanın her yerindeki ülkelerde bireylerin yaşamlarını iyileştirmiştir. Bu ruhla Komite, çalışmalarını tüm taraf Devletler için geçerli ve uygulanabilir kılmaya ve Sözleşme ile güvence altına alınan tüm medeni ve siyasi haklardan tüm insanların ayrımcılığa uğramadan ve tam olarak yararlanması için çaba göstermeye devam edecektir.

Gündem Maddesi:

Gazze'de devam eden savaş bağlamında; uluslararası insan hakları hukuku, etik değerlendirmeler ve tarihsel faktörler göz önünde bulundurularak adil ve sürdürülebilir çözüm yolları.

PROBLEMİN TANIMI

Gazze'deki süregelen çatışmaların çözümünde, uluslararası insan hakları hukuku, etik değerlendirmeler ve tarihsel faktörlerin dikkate alınması büyük önem taşır. Bu çerçevede, uluslararası insan hakları hukuku, sivillerin korunması, insanlık dışı muamelelerin önlenmesi ve savaş hukukunun gerekliliğini içerir. Özellikle yıllardır süren ve gündem maddemiz olan savaşta, iki tarafın da savaş hukukuna önem verilip verilmediği medya ve dünya tarafından tartışılmaktadır.

Savaş Hukuku Gerekliliği

Savaş hukuku, savaşı başlatma ve düşmanlıkların yürütülmesi koşullarını düzenleyen uluslararası hukukun bir bileşenidir. Savaş hukuku, egemenliği ve ulus olmayı, devletleri ve bölgeleri, işgali ve diğer kritik hukuk terimlerini tanımlar. Bu hukuk dalı, savaşan taraflara belli başlı sorumluluklar getirerek sivillerin korunmasını ve savaşın insani olmayan yöntemlerle ilerletilmesini engellemeyi amaçlar. Savaş hukukunun temel unsurları arasında Cenevre Sözleşmeleri ve çeşitli uluslararası anlaşmalar yer alır. İsrail-Gazze çatışmasına baktığımızda, savaş hukukunun gerekliliklerini detaylı bir şekilde incelemek, her iki tarafın da savaşı

hukuklarına göre ilerletip ilerletmediğini karar kılmanıza yardımcı olacaktır.

Sivillerin Korunması

Sivillerin korunması, savaş hukukunun en temel gerekliliklerinden biridir. Uluslararası hukuk, savaşlarda saldırıların siviller üzerine odaklı olmasını, doğrudan sivilleri karşı yapılmasını yasaklar ve savaşın sonucunda doğacak problemlere tedbirler alınmasını öngörür. Cenevre Sözleşmeleri; sivillerin, yaral/ hasta askerlerin, sivillerin korunması konusunda ayrıntılar içermektedir. Bu sözleşmede, sivillerin bilerek hedef alınmasını, zoraki bir şekilde yerlerinden edilmesini ve insani yardım malzemelerine erişimlerinin engellenmesini yasaklar.

Cenevre Sözleşmeleri (1949)

Madde 27’de, "Korunan kişiler her zaman itibarlı bir muameleye hak kazanırlar ve özellikle şiddet, tehdit, hakaret ve halkın merhametine bırakılmaktan korunurlar".

Filistin, 2 Nisan 2014 tarihinde 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve bunlara ek 1977 Protokolleri’ni de imzalamış ve onaylamıştır. İsrail ise imzalamış ve onaylamıştır fakat kabul edilen Cenevre Sözleşmeleri’ne Ek Protokol I ve Protokol II’yi imzalamamış veya onaylamamıştır. Ek Protokol I ve Protokol II’yi imzalamamak veya onaylamamak, uluslararası olan ve olmayan silahlı çatışmalarda halkın korunmasıyla ilgili belirli sorumluluklardan devleti muaf kılar. Bu protokoller, savaşın kurallarını ve savaşan tarafların sorumluluklarını genişletir, bu nedenle imzalamamak veya onaylamamak birkaç sonuç doğurmaktadır:

1. Ek Protokol I, Cenevre Sözleşmelerinin hükümleri ile birlikte, Protokol hükümlerinin her koşul altında, silahlı çatışmalarda, hiçbir ayırım gözetmeden uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Protokol II ise iç savaşlarda, sivillerin ve savaş dışı kişilerin korunmasına yönelik kurallar getirir. Bu protokolleri imzalamamak, bunları kapsayan kurallardan muaf kaldıkları anlamına gelir.
2. Ek Protokoller’in amacı, uluslararası insan hakları standartlarında uyumu sağlamak ve teşvikte bulunmaktır. Bu protokollere karşı çıkan bir ülke, bu standartlara uyum sağlamamakla beraber insan hakları ihlalleri konusunda daha az sorumluluk taşır ve bu protokolleri imzalamış ve onaylamış ülkelerle daha az işbirlikçi imajı verir. Bundan ötürü de diplomatik ilişkilerde olumsuz etki yaratır.

Aşağıya Protokol 1 ve 2 Ek'ten benim önemli bulduğum maddeleri yazdım. Bu maddeler aslında size ülkelerin protokolleri onaylayıp onaylamama durumuna göre ülkenizin bakış açısını az çok gösterecektir.

Protokol I Ek - 51. Madde:

"Silahlı çatışmalarda, sivil halkı, bireysel sivilleri veya sivil nesnelere etkileyebilecek her türlü saldırı yasaktır"

Protokol I Ek - 48. Madde

"Silahlı çatışmalarda, çatışan taraflar, her zaman sivil halk ile savaşçılar arasında ve sivil nesnelere ile askeri hedefler arasında ayırım yapmalıdır"

Protokol 2 Ek- 13. Madde

"İnsani yardımların çatışma bölgelerine erişimini sağlar ve yardım çalışanlarının güvenliğini garanti eder."

Protokol 2 Ek- 3. Madde

"Sivillerin ve savaş dışı kişilerin korunması ile ilgili temel ilkeleri tanımlar. Sivil halka yönelik saldırıları yasaklar ve ayırım gözetmeden saldırıyı önler."

Savaş hukukunun gereklilikleri, İsrail-Gazze çatışması bağlamında özellikle önemli. Sivillerin korunması, zararın önlenmesi ve insani yardımın engellenmemesi gibi temel durumlar ve yukarıda belirtmiş olduğum protokoller, çatışmanın yerel halkı etkilerini en aza indirir. Bu prensiplerin ihlali, uluslararası hukukun ciddi şekilde çiğnenmesi anlamına gelir ve sorunun çözümüne yönelik çabaların verimliliğini azaltır, barışçıl bir sonuca varılmasını da yavaşlatır.

Etik değerlendirmeler, savaşta adil ve insani davranışları teşvik etmeye, sivil kayıpları azaltmaya ve barışçıl çözümler üretmeye odaklanır. Tarihsel faktörler ise, Gazze'deki çatışmaların kökenlerini, taraflar arasındaki geçmiş ilişkileri ve toplumsal dinamikleri anlamayı içerir. Bu nedenle, çatışma çözümlerinde tarihsel bağlamların dikkate alınması önemlidir. Aşağıya yazmış olduğum deklarasyon, anlaşma ve savaş; gündem maddemizi etkilemiş olaylardır.

1. 1917 Balfour Deklarasyonu:

Balfour Deklarasyonu, İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi ulusal yurdunun kurulmasını desteklediğini anlatmaktadır. Arthur Balfour'un imzasını taşıyan ve onun adıyla tarihe geçen Balfour Deklarasyonu ile İngiltere hükümeti, o sırada Osmanlı toprağı olan ve Yahudi nüfusun küçük bir azınlık olduğu Filistin'de, "Yahudi halkı için ulusal bir anayurt kurulmasını" destekleyeceğini bildirdi. Bu deklarasyon, bölgedeki Arap nüfus arasında tepki yaratmış, ve bu durum, Arap-Yahudi gerilimlerinin kökenlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Bu aynı zamanda dünyadaki güçlü ve etkili bir ülke tarafından siyonizme verilen ilk açık destekti. Çatışmanın köklerini fazlasıyla etkilemiştir.

2. 1948 Arap-İsrail Savaşı

İsrail'in bağımsızlığını ilan ettiği 1948 yılında yaşanan bu savaş, Filistinlilerin büyük çapta yerinden edilmesine ve mülksüzleşmesine neden oldu. Bu olay Filistinliler tarafından Nakba yani Felaket olarak adlandırılırken, İsrail için bağımsızlık mücadelesinin bir parçasıdır.

3. Oslo Anlaşmaları (1993)

İsrail ve Filistinli yetkililer arasında varılan Oslo Anlaşmaları, iki taraf arasında barışçıl bir çözüm arayışını temsil eder. Ancak, anlaşmaların uygulanmasındaki aksaklıklar ve her iki tarafın da anlaşmalara uyma konusundaki tutumları, bu sürecin başarısızlığına yol açmıştır.

İsrail'in Uymadığı Noktalar

- Anlaşmalarda İsrail'in Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te yeni yerleşim yerleri kurmaması gerektiğini yazılıydı. Ancak, İsrail, anlaşmaların imzalanmasından sonra yerleşim faaliyetlerine devam etti.(Oslo II Anlaşması-1995, Madde 31.1: “Taraflar, bu anlaşmanın uygulama aşamasında yerleşim yerleri ile ilgili her türlü eylemi sınırlayacak ve bu konuda herhangi bir yeni yerleşim yerinin inşa edilmesini engelleyecektir.”)
- Anlaşmalarda, İsrail'in Filistin Yönetiminin güvenliği sağlamasına izin vermesi gerektiği ve güvenlik operasyonlarını sınırlamasını söylüyordu. Ancak İsrail, Filistin bölgelerinde sıklıkla askeri operasyonlar düzenledi ve bu da güvenlik işbirliğinin zayıflamasına sebep oldu.(Oslo II Anlaşması-1995, Madde 3.3: “İsrail, Filistin Yönetimi'nin güvenlik sağlama yetkisine saygı gösterecek ve bu bölgelerde askeri operasyonlarını kısıtlayacaktır. İsrail, güvenlik işbirliği ve koordinasyonunu sağlamak için Filistinli yetkililerle iletişimde bulunacaktır.”)

Filistin'in Uymadığı Noktalar

- Anlaşmalarda, Filistinli grupların şiddetve terörizm gibi eylemleri durdurması söyleniyordu. (Oslo II Anlaşması- 1995, Madde 9.1:” Filistin Yönetimi, tüm terör eylemlerini ve şiddet içeren eylemleri kınayacaktır. Bu kınama, Filistin topraklarında gerçekleştirilen terörist saldırıları da kapsar.”)

Yukarıdaki anlaşmalar ve savaşlar, günümüzde yaşanan savaşın tarihsel faktörleridir. İki milletin de “barışçıl” bir politika izlemeye çalışıp bu konuda başarısız olması,yapılan anlaşmalara uymama, geçmişte yaşanmış çatışmalar gibi faktörler bugünkü çatışmayı şekillendirmiştir. Adil ve sürdürülebilir çözüm yolları bulmak için,

her iki devletin de uzlaşarak ilerlemesi gerekmektedir. Böylece Gazze'deki savaşın sona erdirilmesi ve bölgede kalıcı barışın sağlanması mümkün olabilir.

Sonuç olarak, adil ve sürdürülebilir çözüm yolları, uluslararası işbirliği ve uzlaşma ile desteklenmesi gerekmektedir. Böylece Gazze'deki savaşın sona erdirilmesi ve bölgede kalıcı barışın sağlanması mümkün olabilir.

Kavram Sözlüğü

Oslo Anlaşmaları

Birincisi Washington, DC’de , ikincisi de Mısır’ın Taba kentinde imzalanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin “Filistin halkının kendi kaderini tayin hakkını” yerine getirmeyi amaçlayan bir barış sürecini temsil eder.

Hamas

2007’den beri Gazze şeridinin yönetimi ele alan, Avrupa Birliği tarafından terör örgütü olarak kabul edilen Filistinli yönetim organı.

Manda

I. Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş kabul edilen ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek bir düzeye erdiren, bağımsızlığa kavuşturuncaya kadar Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen yetkidir.

Lağvedilmek

Feshedilmek, hükümsüz kılınmak

İntifada

Silkinme, sivil ayaklanma

Abluka

bir devletin, bir kentin ya da bir yerin dışarıyla olan her türlü bağlantısını zor kullanarak kesme, kuşatmak

Batı Şeria

Orta Doğu'da batı, kuzey ve güneyinde İsrail, doğusunda ise, Şeria nehri ve Lût Gölü ile çevrili bölgedir

UNRWA

(Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı) Kuruluşu Gazze’de olan; Doğu Kudüs, Batı Şeria, Lübnan, Suriye ve Ürdün’deki yaklaşık 5,9 milyon Filistinli mülteci için okul, sosyal hizmetler ve sağlık merkezleri işleten, bölgeye gıda yardımı yapan bir Birleşmiş Milletler ajansı.

Euro-Med Monitor: Euro-Med Human Rights Monitor, Avrupa ve MENA bölgesindeki tüm insanların, özellikle de işgal altında yaşayan, savaş veya siyasi

huzursuzluğun pençesinde olan ve/veya zulüm veya silahlı çatışma nedeniyle yerlerinden edilenlerin insan haklarını savunan, gençlerin liderliğindeki bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir kuruluştur.

Problemin Tarihçesi

Gazze, yıllardır süregelen çatışmaların ve insani krizlerin merkezi olmuştur. Ve son zamanlarda ülkemizdeki kimsenin gündeminden düşmeyen o konuyu oluşturur. Bu yüzden bu çalışma rehberi, Gazze'de devam eden savaşın uluslararası insan hakları hukuku, etik değerlendirmeler ve tarihsel faktörler ışığında adil ve sürdürülebilir çözüm yollarını araştırmayı amaçlamaktadır.

1. İsrail-Gazze Çatışmasının Kronolojisi

1947- BM Genel Kurulu'nun 181 sayılı kararı Filistin'in Yahudi ve Arap devletlerine bölünmesi çağrısında bulunur ve Kudüs şehrini ayrı bir bölge olarak belirler.

1948 - Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesinin ardından Britanya mandasına giren Gazze'nin idaresi Filistin Yönetimine bırakıldı. İsrail, BM Genel Kurulu'nun 181 sayılı kararını kabul eder ve bağımsızlığını ilan eder. Varlığına karşı çıkan komşu Arap ülkelerinin ordularını geri çevirir. BM Genel Kurulu'nun 194 sayılı kararı Filistinlilerin geri dönüş hakkını tanıır.

1959 - Filistin Yönetimi'nin lağvedilmesinin ardından bölge Mısır'ın kontrolüne geçti.

1967-Arap devletlerinin harekete geçmesi üzerine İsrail önleyici saldırılar gerçekleştirerek Golan Tepeleri'ni, Doğu Kudüs ve Batı Şeria'yı, Gazze Şeridi'ni ve Sina Yarımadası'nı kontrol altına aldı. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı, gelecekteki Arap-İsrail müzakerelerinin temelini oluşturacak olan "barış için toprak" vizyonunu ortaya koyar.

1973- Üçüncü Arap-İsrail Savaşı sırasında ABD, kaybettiği toprakları geri almaya çalışan Arap devletleri ittifakına karşı İsrail'i destekler, ateşkes sağlar ve ABD öncülüğündeki barış sürecini başlatır.

1987-1993 -Birinci intifada yüzlerce İsraili ve yaklaşık iki bin Filistinlinin ölümüyle sonuçlanan büyük çaplı şiddet olaylarına yol açtı.

1988- Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Yaser Arafat, BM Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararını İsrail-Filistin çatışmasının temeli olarak kabul etti.

1991- Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin ortaklaşa ev sahipliği yaptığı Madrid Konferansı, İsraililer ve Filistinliler arasında ilk kez müzakereleri başlattı.

1993- Norveç'te yapılan gizli İsrail-Filistin görüşmeleri, İsrail askerlerinin Batı Şeria ve Gazze'den aşamalı olarak çekilmesini ve Filistinlilerin kendi kendilerini yönetmesini öngören Oslo Anlaşmaları ile sonuçlandı. FKÖ İsrail'in var olma hakkını, İsrail ise Filistin halkının temsilcisi olarak FKÖ'yü tanıdı.

1994 - Oslo Anlaşmaları ile İsrail, Gazze'nin büyük bölümünü kademeli bir şekilde Filistin yönetimine devretti. İsrail ve Ürdün, barış anlaşması imzaladı.

1995- Oslo II Anlaşmaları Gazze'de ve Batı Şeria'nın yüzde 40'ında Filistinlilerin kendi kendini yönetmesini sağladı.

2000: İsrail Başbakanı Ehud Barak ve Arafat, sınırlar, yerleşimler, mülteciler ve Kudüs konularını görüşmek üzere ABD Başkanı Bill Clinton tarafından düzenlenen Camp David zirvesine katılır, ancak görüşmeler bir anlaşma olmadan sona erer. Clinton, İsrail ile barış içinde yaşayan bağımsız bir Filistin devleti için gereken koşulları açıkladı.

2002: Arap Barış Girişimi, İsrail-Filistin çatışmasının çözülmesinin ardından İsrail'e barış ve Arap dünyasıyla normalleşmiş ilişkiler önerir. İsrail içinde gerçekleşen terör saldırılarının ardından ordu, Batı Şeria'da Filistinlilerin yönetimindeki toprakların kontrolünü yeniden ele geçirir ve daha sonra Doğu Kudüs'teki yerleşim yerleri etrafında bir güvenlik bariyeri inşa etmeye başlar.

2003: ABD Başkanı George W. Bush, şiddeti sona erdirmek ve bir Filistin devletine giden İsrail-Filistin müzakerelerini yeniden başlatmak için bir yol haritası açıkladı

2000-2005 -2000 yılındaki barış sürecinin çökmesinin ardından her iki taraftaki güvensizlik, bin İsraili ve üç binden fazla Filistinlinin öldürüldüğü ikinci intifadayı tetikledi.

2005- İsrail, Gazze'deki tüm yerleşim birimleri de dahil olmak üzere Gazze'den çekilir. Bush, İsrail Başbakanı Ariel Şaron'a Batı Şeria'daki yerleşim bölgelerinin varlığını kabul eden bir mektup gönderir.

İsrail, 2005 yılında buradaki yerleşim yerlerini boşalttı ve askeri işgali resmen sona erdirdi. Ancak İsrail yönetimi, 2000 yılındaki İkinci İntifada sonrası Gazze Şeridi civarında kademeli olarak önleyici önlemler almaya başladı ve 2007'de Hamas'ın buranın yönetimini ele geçirmesinin ardından zaman içerisinde tam abluka uygulamasını devreye soktu.

2008-2009 -Hamas'ın Gazze'den İsraili sivillere roket saldırıları düzenlemesinin ardından İsrail, Filistinli silahlı grupla savaşa girdi. Haftalar süren çatışmalarda binden fazla Filistinli ve on üç İsraili öldü.

2017: ABD Başkanı Donald J. Trump, ABD Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararını açıkladı ve şehri İsrail'in başkenti olarak tanıdı.

2022: İsrail, Filistinlilerin Yahudi İsraililere yönelik bir takım saldırılarına karşılık olarak Batı Şeria'da bir terörle mücadele operasyonu başlattı. Operasyon ve eş zamanlı olarak Filistinli militanların yeniden canlanması, ikinci intifadadan bu yana her iki taraf için de en ölümcül yılın yaşanmasına neden oldu.

İsrail-Filistin çatışması, Hıristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar için büyük dini ve tarihi öneme sahip bir Orta Doğu bölgesi olan Kutsal Topraklar üzerinde yüzyıllardan beri sürmekte olan bir toprak anlaşmazlığına uzanır.

Theodor Herzl'in Avrupa'daki Yahudi düşmanlığından kaçmak için Yahudilere eski vatanlarında bir sığınak fikrini destekleyen "Yahudi Devleti" adlı eserinin 1896'da yayınlanmasının ardından, çoğunluğu Arap olan Osmanlı Filistin'ine giderek fazla sayıda Yahudi göç etmeye başladı. Nazi Almanyası'nın altı milyon Yahudi'yi öldürdüğü İkinci Dünya Savaşı Holokost'undan sonra göç hızlandı.

Yıllarca süren Arap-Yahudi çatışmasının ardından 1947'de BM Genel Kurulu Filistin'de biri Yahudi diğeri Arap olmak üzere iki devlet kurulmasını oyladı. Çok geçmeden Filistin'deki Yahudi toplumu İsrail'i bağımsız bir devlet olarak ilan ederek yüz binlerce Yahudi'nin göç etmesine ve komşu Arap devletleri tarafından başlatılan bir savaşa neden oldu.

Filistinli Araplar ise Yahudilerin, aralarında ABD ve Birleşik Krallık'ın da bulunduğu Batılı güçlerin yardımıyla kendi soylarının topraklarını gasp ettiklerini söylüyor. İsrail'in kuruluşunu ve 1948 savaşında müttefik Arap ordularını yenilgiye uğratmasını Nakba ya da felaket olarak adlandırıyorlar ki Birleşmiş Milletler'in tahminlerine göre bu felaket yedi yüz binden fazla Filistinliyi yerinden etti.

O zamandan bu yana geçen on yıllar boyunca İsrail-Filistin anlaşmazlığı, çok devletli savaşlar, silahlı intifadalar ve terör eylemleri de dahil olmak üzere sürekli olarak çatışmaya dönüştü. İsrail'in Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etmesiyle sonuçlanan 1967'deki Altı Gün Savaşı önemli bir dönüm noktası oldu. Savaşın ardından BM Güvenlik Konseyi, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilerek barış karşılığında sınırları tanıması ve güvence altına alması çağrısında bulunan 242 sayılı kararı kabul etti. Karar ayrıntılardan yoksundu, ancak yine de bir dönüm noktasıydı ve Arap-İsrail çatışmasını sona erdirmek için gelecekteki diplomasinin temeli haline geldi.

Bugün bölge, Gazze Şeridi'nde 2,2 milyon, Batı Şeria'da ise 3,2 milyon Filistinliye ev sahipliği yapmaktadır. İsrail'in 9.7 milyonluk nüfusunun çoğunluğu Yahudi olmasına rağmen, yaklaşık iki milyon Arap vatandaşı da bulunmaktadır. Siyasi bir çözüme aracılık etmeye yönelik uluslararası diplomatik çabalar son derece az sonuç verdi. Son dönemde ABD öncülüğünde yürütülen diplomasi birkaç temel meselenin çözümüne odaklanmıştır:

1. Sınırlar

Genellikle iki devletli çözüm olarak adlandırılan, biri İsrail diğeri Filistin olmak üzere iki ayrı devlete sahip olma fikri on yıllardır önemli bir uluslararası desteğe sahip. Bu çözüm, İsrail'in 2005 yılında tek taraflı olarak bölgeden çekilmesinden ötürü Batı Şeria'nın büyük bir bölümünü ve İsrail'in bölgedeki bazı Yahudi yerleşim yerlerini almasını telafi etmek için toprak takasının uygulanacağı - ve Gazze'yi içine alarak bir Filistin devleti kurulmasını öngörüyor. İki devletli çözümü destekleyen uluslararası diplomaların çoğunluğu her ne kadar İsrail'in 1967 öncesi sınırlarına geri dönmesinden yana olsa da bu sınırlar içindeki Filistinlilerle bu sınırların ötesinde yaşayan Yahudi İsraililerin nasıl yaşayacağı konusunda bir fikir birliği yok.

2. Mülteciler

1948 ve 1967'deki savaşlar yaklaşık bir milyon Filistinli mülteci yarattı. Savaştan sağ kurtulanlar ve çoğunlukla Ürdün, Lübnan ve Suriye'de yaşayan torunları, 1948 BM Genel Kurulu kararıyla da desteklendiği haliyle İsrail'e geri dönme hakkı talep etmektedir. Hayatta kalanların neslinden gelenlerin de bu hakka sahip birer mülteci olarak kabul edilip edilmemesi konusundaki tartışmalar devam etmektedir. İsrail geri dönüş hakkını bir Yahudi devleti olmasının karşısında bir tehdit olarak görmekte ve bu mültecilerin iki devletli bir çözüm kapsamında kurulacak Filistin devletine gitmeleri gerektiğine inanmaktadır.

3. Güvenlik

İsrail bazı Filistinli örgütleri ölümcül tehdit olarak görüyor, özellikle de Gazze'yi yöneten ve İsrail'i yok etmeye karar vermiş olan İslamcı örgüt Hamas'ı. Örgütün düzenlediği bombalı intihar saldırıları ve roket saldırıları genellikle İsraili sivilleri hedef alıyor. Bazı uluslararası medyalara göre, İsrail bu grupların silahsızlanmasını ve Filistin devletinin askerden arındırılmasını istiyor ancak Filistinlilerin güçlü bir polis gücüne sahip olması gerektiğini de kabul ediyor. Filistinliler ise İsrail'in askeri işgaline son vermek ve kendi güvenlikleri üzerinde tam kontrol sahibi olmak istiyor, bununla beraber silahlarına sınırlama getirilmesine de olumlu bakıyor. İsrail, kendi güvenliğine yönelik tehditlere karşı Filistin topraklarında hareket etme gücünü korumak istiyor.

4. Karşılıklı Tanınma

Her iki taraf da kendi devletinin hem diğerk taraf hem de uluslararası toplum tarafından resmen tanınmasını istiyor. İsraili Yahudilerin çoğu

İsrail'in bir Yahudi devleti olarak tanınmasını isterken, Filistinliler İsrail'in Nakba'da zorla yerlerinden edildiklerini kabul etmesini istiyor.

5. Çatışmanın Sona Ermesi

Her iki taraf da aralarındaki çatışmayı sona erdirecek ve her iki tarafın da isteklerini karşılayacak bir barış anlaşması imzalanmasını ve Arap Birliği'nin Arap Barışı'nda öngörüldüğü üzere İsrail'in tüm Arap devletleriyle ilişkilerinin normalleştirilmesini istemektedir.

İsraililer ve Filistinliler Arasındaki Temel Problemler Neler?

1. Filistinli mültecilere ne olması gerektiği
2. İşgal altındaki Batı Şeria' da Yahudi yerleşimleri kalmalı mı yoksa kaldırılmalı mı?
3. İki tarafın Kudüs'ü paylaşıp paylaşmayacağı
4. İsrail'in yanında bir Filistin devletinin kurulup kurulamayacağı

Ülkelerin Diplomatik Duruşu

1. Amerika Birleşik Devletleri:

Amerika Birleşik Devletleri yarım yüzyıldan uzun bir süredir İsrail-Filistin çatışmasında önemli bir rol oynamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra, Holokost'tan kurtulan yüz bin kişinin ne bir Yahudi ne de bir Arap devleti olacak Filistin'e yerleştirilmesini öneren 1946 tarihli bir soruşturmada Birleşik Krallık'a katılarak dahil oldu. ABD daha sonra 1948 yılında İsrail'i egemen bir ulus olarak tanıyan ilk ülke oldu.

1967'deki Altı Gün Savaşı'ndan sonra ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Birleşmiş Milletler ile birlikte Arap-İsrail çatışmasında arabuluculuk yapmaya çalıştı. Ancak, İsrail'in işgalci Mısır ve Suriye kuvvetlerine karşı kendini savunmak için mücadele ettiği 1973 savaşı, ABD'yi gelecekteki diplomaside liderliği ele almak durumunda bıraktı. İsrail çatışmayı askeri olarak kazanmış olsa da Arap güçleri büyük bir manevi darbe indirmiştir.

Savaş aynı zamanda Arap petrol üreticilerinin Amerika Birleşik Devletleri'ne zararlı bir petrol ambargosunu uygulamaya itmesi ve İsrail'i destekleyen Amerika Birleşik Devletleri ile Mısır ve Suriye'yi silahlandıran Sovyetler Birliği'ni bir yumuşama döneminin ardından nükleer bir çatışmanın eşiğine kadar getirmesi açısından ABD dış politikasındaki önemli dönüm noktalarından biriydi. Savaş aynı zamanda Filistin davası için de bir kazanç oldu ve Arap Birliği 1974 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) "Filistin halkının tek meşru temsilcisi" olarak tanıdı.

Başkan Biden Hamas'ın saldırısını kınayarak ABD'nin "İsrail'in yanında duracağını" belirtti. ABD gerginliğin büyümesini önlemek için bölgeye ilave askeri güç yerleştirdi. Aynı zamanda İsrail'in en büyük silah tedarikçilerinden biri. ABD uçakları 13 Nisan'da İsrail'i hedef alan İran füzelerinin durdurulmasına destek oldu. 2024 yılında Biden Yönetimi rehinelere serbest bırakılması için ülkede ateşkes sağlanmasını desteklemiş ve Gazze'ye yardımların artırılması çağrısında bulunmuştu. 2023'te ise ateşkes görüşmelerinin yalnızca bütün rehinelere serbest bırakıldıktan sonra yapılacağını söylemişti. Biden Yönetimi, G7 (Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Japonya, İtalya, Almanya, Fransa, Kanada ve Avrupa Birliği) gibi sivillerin korunmasına ilişkin adımlar atılmadan büyük çaplı bir İsrail saldırısının Refah'a yapılmasına karşı çıkıyor. Mayıs ayında Sayın Biden, İsrail'in Refah'ta büyük bir saldırı düzenlemesi halinde ABD'nin İsrail'e "tarihsel olarak kullanılan" türde başka cephane tedarik etmeyeceğini söyledi. İsrail'in Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Gilad Erdan, kararın "zor ve çok hayal kırıklığı verici" olduğunu söyledi. ABD şu ana kadar bir bomba sevkiyatını askıya aldı. ABD Yönetimi Hamas'a ve onu finanse edenlere karşı ek yaptırımların uygulanacağını açıkladı. Batı Şeria'da İsraili yerleşimcilerin Filistinli sivillere yönelik şiddet eylemlerindeki artışa tepki olarak ABD ayrıca Filistinlilere vize uygulayacağını duyurdu. Ayrıca Gazze'ye giden yardım konvoylarına saldıran bir İsraili gruba yaptırım uyguladı.

Ayrıca 2017 yılında ABD başkanı Donald J. Trump, ABD Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı aldı. Bu da İsrail'in başkentinin Kudüs olarak belirlediğini gösterdi.

2018 yılında Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı'na (UNRWA) ve Filistinlilere yaptığı yardımları kesti.FKÖ'nün başkent Washington D.C.'deki ofisini kapattı.

Ardından Trump, İsrail'in Golan Tepeleri üzerindeki egemenliğini tanıdı ve uzun yıllardır çalışmakta olan Dışişleri Bakanlığı'nın İsrail'in Batı Şeria'daki yerleşimlerinin uluslararası hukuka aykırı olduğunu görüşüne katılmadığını söyledi.

2020 yılında Trump, İsrail'in Batı Şeria'nın yüzde 30'unu topraklarına katmasını ve daha küçük bir Filistin devletini öngören İsrail-Filistin barışı vizyonunu açıkladı. Daha sonra Trump birçok Arap devletinin İsrail ile ilişkilerini normalleştirilmesi için anlaşmalar yaptı.

Taraflar arasında bir anlaşmaya aracılık etmeye çalışan ABD, İsrail'i uluslararası eleştirilerden korudu ve bazılarının göre bu durum çatışmayı çözmeye yönelik diplomasiyi engelledi. ABD, Birleşmiş Milletler'i İsrail'e karşı önyargılı bir platform olarak gördüğü için 1970'ten bu yana BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olarak veto yetkisini kullanarak İsrail'i kınayan kararları onlarca kez engelledi. ABD, 1980'den bu yana Güvenlik Konseyi'nin İsrail'i yerleşim

inşaatlarından dolayı kınamasına sadece bir kez izin verdi. 2016'nın sonlarında, görevden ayrılan Obama yönetimi konuyla ilgili bir oylamada kaçınmıştı.

Biden, bu kapsamlı anlaşmazlığı çözmeye çalışmak yerine İsraililer ve Filistinliler için eşit haklar sağlamaya ve daha fazla ülkeyi İsrail ile normalleşme arayışına teşvik etmeye odaklandı. İki devletli çözüme olan desteğini sürdürmüş ve Batı Şeria'daki yerleşimlerin genişletilmesi ve her iki tarafın da şiddeti teşvik eden söylemleri gibi bu sonucu riske atabilecek adımlara karşı çıkmıştır. Yönetim ayrıca 2021'de İsrail ile Hamas arasında bir çatışma çıktığında iki taraf arasında ateşkes sağlanması için gizlice çalıştı.

Biden yönetiminin Aralık 2022'de seçilen sağcı İsrail hükümetiyle, yerleşim yerlerinin genişletilmesi ve Başbakan Benjamin Netanyahu'nun İsrail yargısında revizyon yapma planı sebebiyle, demokrasinin potansiyel olarak gerilemesiyle ilgili endişeler yüzünden gergin bir ilişkileri var. Yine de yönetim, İsrail'in Cenin ve Nablus gibi Batı Şeria şehirlerindeki yeni askeri gruplara karşı terörle mücadele operasyonunun en büyüğünü gerçekleştirdiği Temmuz 2023'te ABD'nin İsrail'in kendini savunma hakkına verdiği desteğin altını bir kez daha çizdi. Biden ayrıca popüler olmayan ve etkisiz Filistin Yönetimi'ni bu tür grupların kontrolsüz kalmasına izin vermekle eleştirdi.

ABD Başkanı Joe Biden, geçtiğimiz Mayıs ayında(31/05/2024) konuşmasında aşağıdakilerden bahsetmiştir:

“...İlk aşama altı hafta sürecektir. Bu aşama şunları içeriyor: tam ve eksiksiz bir ateşkes; İsrail güçlerinin Gazze'nin tüm yerleşim alanlarından çekilmesi; yüzlerce Filistinli mahkumun serbest bırakılması karşılığında aralarında kadınların, yaşlıların ve yaralıların da bulunduğu bir dizi rehinenin serbest bırakılması. Bu aşamada serbest bırakılacak Amerikalı rehinelere var ve biz onların evlerine dönmelerini istiyoruz. Buna ek olarak, öldürülen rehinelere geriye kalanların bir kısmı ailelerine iade edilecek ve böylece yaşadıkları korkunç keder bir nebze olsun hafifleyecektir. Filistinliler - siviller - kuzey de dahil olmak üzere Gazze'nin tüm bölgelerindeki evlerine ve mahallelerine geri döneceklerdir. Her gün Gazze'ye yardım taşıyan 600 kamyonla insani yardımlar artacaktır. Ateşkesle birlikte bu yardımlar ihtiyacı olan herkese güvenli ve etkin bir şekilde dağıtılabılır. Konutlar da dahil olmak üzere yüz binlerce geçici barınak uluslararası toplum tarafından sağlanacaktır. Tüm bunlar ve daha fazlası derhal başlayacaktır - hemen...”

“...Sonra ikinci aşama: Erkek askerler de dahil olmak üzere kalan tüm canlı rehinelere serbest bırakılması için bir takas yapılacaktır; İsrail güçleri Gazze'den çekilecek; ve Hamas taahhütlerini yerine getirdiği

sürece, geçici ateşkes, İsrail'in önerisinin ifadesiyle, "düşmanlıkların kalıcı olarak durdurulmasına" dönüşecek, alıntının sonu.

"Düşmanlıkların kalıcı olarak durdurulması."Son olarak, üçüncü aşamada, Gazze için büyük bir yeniden inşa planı başlatılacaktı. Ve öldürülen rehinelere geriye kalanlar ailelerine iade edilecek.Şu anda masada olan ve bizim de istediğimiz teklif budur. İhtiyacımız olan da bu. İsrail halkı bu teklifi kendi güvenliklerini daha fazla riske atmadan yapabileceklerini bilmelidir çünkü son sekiz ayda Hamas'ın güçlerini mahvetmişlerdir. Bu noktada Hamas'ın artık yeni bir 7 Ekim gerçekleştirme kabiliyeti kalmamıştır ki bu da İsraililerin bu savaştaki ana hedeflerinden biridir ve açıkçası haklı bir hedeftir. İsrail'de bu planı kabul etmeyecek ve savaşın süresiz olarak devam etmesini isteyen kişiler olduğunu biliyorum. Hatta bazıları hükümet koalisyonunda bile yer alıyor. Ve bunu açıkça ifade ettiler: Gazze'yi işgal etmek istiyorlar, yıllarca savaşmaya devam etmek istiyorlar ve rehinelere onlar için bir öncelik değil. Ben de İsrail'deki liderlere her türlü baskıya rağmen bu anlaşmanın arkasında durmaları çağrısında bulundum..."

Özet Olarak

Amerika Birleşik Devletleri İsrail-Filistin çatışmasında uzun süredir aktif bir rol oynamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan bu rol, 1948'de İsrail'in kuruluşunun onaylanmasından 1967 Altı Gün Savaşı ve 1973 Arap-İsrail Savaşı gibi önemli olaylara kadar uzanmıştır. ABD İsrail'i hem diplomatik hem de askeri olarak desteklemiş, özellikle İsrail'in güvenliğine ve bölgedeki nüfuzunu korumasına odaklanmıştır.

Biden İsrail'e yönelik güçlü desteğini sürdürmüş ve özellikle Hamas saldırılarına karşı İsrail'in yanında yer alacağını belirtmiştir. Biden yönetimi Gazze'ye yönelik insani yardımların artırılmasını savunmakla beraber iki devletli çözüme olan desteğini de vurgulamıştır. Filistinlilere yönelik İsrail işgalini ve şiddetini eleştiren hükümet, Gazze'deki geniş çaplı saldırılara da karşı çıktı.

Biden 2024 yılında ateşkes ve rehinelere serbest bırakılması için çaba gösterdi ve Gazze'nin yeniden inşası için uluslararası bir planı savundu. ABD'nin Refah'a yönelik büyük bir İsrail saldırısı durumunda cephane tedarik etmeyeceği uyarısı ve İsrail'e yönelik bazı yaptırımlar, Biden yönetiminin İsrail ile gergin ancak devam eden ilişkisini yansıtıyor.

2. Birleşik Krallık:

İngiltere, Birinci Dünya Savaşı'nda Ortadoğu'nun o dönemki bölümünü yöneten Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesinin ardından bugün Filistin olarak bilinen bölgenin kontrolünü ele aldı.Bölgede Yahudi bir azınlık ve Arap çoğunluğun yanı sıra diğer küçük etnik gruplar da yaşamaktaydı.Bu iki halk arasındaki gerilim, uluslararası kamuoyunun İngiltere'ye Filistin'de Yahudiler için bir "ulusal yurt" kurma görevini vermesiyle arttı. Bu, o zamanki Dışişleri Bakanı Arthur Balfour

tarafından İngiltere'nin Yahudi toplumuna verilen bir söz olan 1917 Balfour Deklarasyonu'ndan kaynaklanıyordu. Deklarasyon, Filistin üzerindeki İngiliz mandasının bir parçası haline getirilmiş ve 1922'de yeni kurulan Milletler Cemiyeti (Birleşmiş Milletler'in ilk örneği) tarafından onaylanmıştı. Yahudiler için Filistin atalarının yurduydular, ancak Filistinli Araplar da bu topraklar üzerinde hak iddia ediyor ve bu harekete şiddetle karşı çıkıyorlardı.

1920'ler ve 1940'lar arasında, daha önce de çalışma rehberinde bahsedildiği üzere, birçoğu Avrupa'daki zulümden (özellikle de İkinci Dünya Savaşı'ndaki Nazi Holokostu'ndan kaçarak buraya gelen) Yahudilerin sayısı arttı. Yahudiler ve Araplar arasında ve İngiliz yönetimine karşı şiddet eylemleri giderek arttı. 1947 yılında Birleşmiş Milletler, Kudüs'ün uluslararası bir şehir olmasını ve Filistin'in ayrı Yahudi ve Arap devletlerine bölünmesini oyladı. Bu plan Yahudi liderler tarafından kabul edildi ancak Arap tarafı tarafından reddedildi ve hiçbir zaman uygulanmadı. 1948'de sorunu çözemeyen İngiltere geri çekildi ve Yahudi liderler İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etti.

İsrail-Hamas çatışmasının tekrar 7 Ekim 2023'te patlak vermesinin ardından Birleşik Krallık İsrail'e fazlasıyla askeri ve diplomatik destek sağladı. Silah Ticaretine Karşı Kampanya'ya göre, Birleşik Krallık 2008'den bu yana İsrail'e 42 milyon Sterlin'i (53 milyon Dolar) 2022'de olmak üzere 574 milyon Sterlin (727 milyon Dolar) tutarında silah ihracat lisansı vermiştir. Birleşik Krallık Başbakanı Rishi Sunak, 7 Ekim saldırılarına cevaben Birleşik Krallık'ın "tartışmasız bir şekilde" İsrail'in yanında olduğunu ifade etti. Birleşik Krallık aynı zamanda Filistinli örgüt Hamas'ı "kesin bir dille kınamış" ve İsrail'i desteklemek üzere İngiliz Silahlı Kuvvetleri personelini ve imkanlarını Doğu Akdeniz'e göndermiştir.

Çatışma boyunca ABD'nin müttefiki olan Birleşik Krallık, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Gazze'de bir insani ateşkes çağrısı yapan üç ateşkes kararında da yer almayarak İsrail'e önemli bir destek vermiştir. Bu tutum, ateşkes için uluslararası çağrılar artarken Birleşik Krallık'ın ABD ve İsrail ile birlikte giderek daha da izole olmasına yol açmıştır. İngiliz bakanlar, artan ölü sayısına rağmen İsrail'in hiçbir politikasını kınamayıp, İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik tahliye emirlerini ve toplu cezalandırmalarını açıkça desteklemişlerdir.

Çeşitli uluslararası örgütlerin, İngiliz hukuk camiasının 600'den fazla üyesinin ve Birleşik Krallık'ın İsrail'e silah satışının uluslararası hukuku ihlal ettiğini savunan üç eski üst düzey İngiliz yargıcının giderek daha da artan çağrılarına rağmen, Dışişleri Bakanı David Cameron 9 Nisan 2024 tarihinde yaptığı açıklamada Birleşik Krallık'ın İsrail'e silah satışını durdurmayacağını söyledi.

İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi uluslararası insan hakları örgütleri, İsrail'e verdiği askeri ve diplomatik destek nedeniyle Birleşik Krallık'ı eleştirmiş ve bu desteğin Birleşik Krallık'ı İsrail'in işlediği savaş suçlarına ve soykırıma ortak edebileceğini savunmuştur. Nisan 2024 itibarıyla, çatışmanın 34.000'den fazla Filistinlinin ölümüyle sonuçlandığı tahmin edilmektedir.

8 Ekim- İngiltere Başbakanı Rishi Sunak İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'ya Birleşik Krallığın "kesin bir şekilde" İsrail'in yanında olduğunu söyledi. Sunak ayrıca "bu saldırıların gerçekleşmemesi için kendi kendini savunma hakkı da dâhil olmak üzere İsrail'in yanında kararlı bir şekilde dururken, İsrail'e ihtiyaç duyduğu her türlü desteği sağlamaya devam edeceğiz" açıklamasında bulundu.

12 Ekim- Birleşik Krallık, İsrail'i desteklemek üzere 13 Ekim'den itibaren Doğu Akdeniz'e iki Kraliyet Donanması destek gemisi, 100 Kraliyet Deniz Piyadesi ve gözetim uçağı göndereceğini duyurdu. Bu uçakların arasında Poseidon P-8 uçakları ve bir kısmı İran'dan Lübnan'daki Hizbullah'a silah transferini engellemekle görevli diğer uçaklar da bulunmaktaydı.

18 Ekim- İngiltere, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Gazze'ye insani yardım girişine izin verilmesi için "insani duraklama" çağrısında bulunan kararına katılmadı.

19 Ekim- İngiltere Başbakanı Rishi Sunak, İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik kesintisiz bombardımanında 3,400'den fazla Filistinlinin hayatını kaybetmesi üzerine "İsrail halkıyla dayanışmasını ifade etmek" üzere iki günlük bir ziyaret için Tel Aviv'e geldi.

2 Aralık- Birleşik Krallık Savunma Bakanlığı "devam eden rehine kurtarma faaliyetlerini desteklemek amacıyla" Gazze üzerinde gözetleme uçuşlarına başlayacaklarını duyurdu.

Ocak- İngiltere Dışişleri Bakanı David Cameron, İsrail'in uluslararası hukuku ihlal edebileceğine dair endişelerini dile getirmiş ve özellikle İsrail'in Gazze'ye su tedarikini yeniden sağlaması gerektiğine değinmiştir. Cameron aynı ay içinde "İsrail'in 7 Ekim'deki korkunç saldırıdan sonra kendini savunma amacıyla hareket ettiğini" söylemiş ve İsrail'in Gazze'de savaş suçu işlediğini reddetmiştir.

21 Şubat- İngiltere, kara ve deniz yoluyla ulaşılamayan kuzey Gazze'ye ilk kez Ürdün hava kuvvetleri tarafından hava yoluyla yardım ulaştırdı; İngiltere adına Gazze'ye yardım ulaştırmak üzere Ürdün'le bir anlaşmaya varılmıştı.

25 Şubat- Hükümet, Filistinli kadınlara 4,25 milyon sterlin yardım sözü verdi, bu yardımın her 5 kadından birine ulaşması hedeflenmişti.

Mart- Dış İlişkiler Seçim Komitesi'nin Muhafazakar Partili Başkanı Alicia Kearns, bir bağış toplama konuşmasında, Birleşik Krallık hükümetinin İsrail'in uluslararası insani hukuku ihlal ettiğine dair iç hukuk tavsiyeleri/görüşleri aldığını belirtti.

21 Mayıs- İngiltere Başbakanı Rishi Sunak, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin İsrail Başbakanı Netanyahu ve Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın yanı sıra Hamas lideri Yahya Sinwar hakkında tutuklama emri çıkarmasını eleştirerek bu eylemi "son derece yararsız" olarak yorumladı. İsrail ile Hamas arasında "ahlaki bir eşdeğerlik" olmadığını vurgulayan Gallant, bu adımın Orta Doğu'da daha geniş çaplı bir barışa ulaşılmasında "kesinlikle hiçbir fark yaratmayacağını" savınmıştır.

Temmuz- İngiltere Başbakanı Keir Starmer'ın sözcüsü, İngiltere'nin Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısının Benjamin Netanyahu ve Yoav Gallant hakkında tutuklama emri çıkarılması talebine yaptığı itirazdan vazgeçtiğini açıkladı.

Özet Olarak

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere Filistin topraklarının kontrolünü ele geçirdi ve Yahudiler ile Araplar arasındaki gerginlik iyice arttı. 1917'de Balfour Deklarasyonu Yahudilere Filistin'de bir "ulusal yuva" kurma sözü verdi, ancak Filistinli Araplar buna şiddetle karşı çıktı. Yahudilerin sayısı arttıkça, hem Yahudiler ve Araplar arasında hem de İngiliz yönetimine karşı şiddet giderek arttı. 1947'de BM, Filistin'in Yahudi ve Arap devletleri olarak bölünmesini önerdi, ancak bu plan Araplar tarafından reddedildi. 1948'de İngiltere geri çekildi ve İsrail Devleti kuruldu.

İsrail-Hamas çatışması 2023 yılında yeniden patlak verdiğinde, İngiltere İsrail'e güçlü bir askeri ve diplomatik destek sağladı. Başbakan Rishi Sunak İsrail'e "kesin" desteğini ifade etti. İngiltere Gazze'de ateşkes çağrılarını karşı çıktı, İsrail'in askeri operasyonlarını destekledi ve İsrail'e silah satışını durdurmayı reddetti. Uluslararası insan hakları örgütleri İngiltere'yi İsrail'in savaş suçlarına ortak olmakla suçladı.

Dolayısıyla İngiltere'nin bu süreçteki pozisyonu İsrail'in yanında yer almak ve askeri desteğini sürdürmek olmuştur.

3. İran:

İran, İsrail- Hamas çatışmasında açıkça Hamas ile ittifakta olduğunu belirtti. İran hükümeti, Hamas'ın İsrail'e karşı olan saldırılarını ve Filistin'in karşılığını "meşru müdafaa" olarak adlandırdı. Fakat 7 Ekim

saldırılarında Hamas'ın İsrail'e tekrardan saldırmasında herhangi bir rol oynamadığını savunuyor.

İran bölgedeki "direniş eksenini"nin bir parçası olarak Hizbullah, Husi isyancılar ve diğer silahlı gruplarla ilişkilerini sürdürmekte ve onlara finansal, askeri ve lojistik destek sağlıyor. İran'ın bu gruplara verdiği destek İsrail ve Batılı ülkeler tarafından sürekli eleştiriliyor.

Yani İran, doğrudan çatışmaya girmeden bölgedeki ittifakları aracılığıyla İsrail'e karşı stratejik bir tutum sergiliyor. Bu da İsrail'in İran'ı "bölgeyi karıştırmakla" suçlamasına yol açıyor.

Konuyla ilgili İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan'ın Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşma aşağıda yer almakta,

"ABD'nin New York kentinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Gazze için düzenlenen acil toplantıda konuşan İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdollahian, ABD ve bazı Batılı ülkelerin İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılarını desteklemesini eleştirerek şunları söyledi: "Güvenlik Konseyi kararları İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarını desteklemekte ve Filistinlileri terörist olarak nitelendirerek işgale karşı meşru savunma haklarını görmezden gelmektedir. Güvenlik Konseyi barışı sağlamada başarısız olmuştur. ABD ve bazı Avrupa ülkeleri Gazze'de sadece 3 hafta içinde 7,000 Filistinli sivilin katledilmesine seyirci kalmıştır. Ayrıca bu rejime silah ve mali destek sağlıyorlar."Tahran'ın bölgede savaş istemediğini ancak İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının durdurulması gerektiğini belirten Abdullahiyan, "Buradan Gazze'deki soykırımı destekleyen ABD liderlerine sesleniyorum. Bölgede savaşın genişlemesini ve büyümesini istemiyoruz ancak Gazze'deki soykırım devam ederse ABD ve İsrail bu ateşten kaçamayacaktır" dedi. İsrail'e karşı işgal altındaki Filistinlilerin de kendilerini savunma hakkı olduğunu vurgulayan Abdullahiyan, Filistinlilerin kendi kaderlerini belirleme ve başkenti Kudüs olan bir devlet kurma hakkına sahip olduğunu söyledi. "Siyonist rejimin kendini kurban olarak göstermesi sadece komik ve gülünç bir durum" ifadelerini kullandı.

Hamas'ın İsrail ile esir takasına hazır olduğunu belirten Abdullahiyan, İsrail'in elindeki 6,000 Filistinliye karşılık Hamas'ın tüm sivil İsraillileri serbest bırakmaya hazır olduğunu söyledi. Abdullahiyan "Hamas liderleri bize sivil olan İsrailliler ile esir takasına hazır olduklarını bildirdiler. Biz bölgede barış ve istikrarın sağlanması için sorumluluk almaya hazırız. İran, Katar ve Türkiye ile birlikte esir takasına katkı sunmaya hazır" dedi."

Özet Olarak

İran, herhangi bir çatışmanın (söylediklerine göre) planlamasında veya içerisinde yer almasa da, kendisinin ve Hamas'ın ittifaklarıyla işbirliği sağlıyor ve stratejik bir plan sergiliyor. Ayrıca İran Dışişleri Bakanı BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarına destek veren ABD gibi ülkeleri eleştirdi. Abdullahiyan, Güvenlik Konseyi'nin İsrail'in saldırılarını desteklediğini söyleyerek Filistinlilerin "meşru müdafaa" hakkını görmezden geldiğini söyledi. Ayrıca Gazze'de devam eden "soykırımın" durdurulması gerektiğini, aksi takdirde ABD ve İsrail'in sonuçlarından kaçamayacağını belirtti. Hamas'ın esir takasına hazır olduğunu da vurgulayan Hamas, İran, Katar ve Türkiye'nin bölgede barış ve istikrar için katkıda bulunmaya hazır olduğunu söyledi.

Problemin Güncel Durumu

İsrail ve Hamas arasındaki çatışmalar şiddetlenmekte, ciddi insani problemlere yol açmaktadır. Temmuz 2024 itibariyle, Gazze'de ölümleri büyük bir kısmı sivillerden oluşmakta olup, ölüm sayısı 40.000 kişiyi aşmıştır. Birleşmiş Milletler ve Gazze Sağlık Bakanlığı'nın raporlarına göre, Mayıs 2024 ortası itibariyle, doğrulanmış 35,000 ölümden 7,797'si çocuk, 4,959'u kadın ve 1,924'ü yaşlıdır. İsrail tarafından gerçekleştirilen hava saldırıları, yerleşim alanlarını hedef aldığından ötürü büyük yıkımlara neden olmaktadır.

Sağlık tesislerine yönelik 1,000'den fazla saldırı rapor edilmiştir. Hastaneler, klinikler ve ambulanslar hedef alınmış, birçok sağlık personeli ve hasta yaşamını yitirmiştir. Çatışmalar, yüz binlerce insanı evinden alıkoymuştur. Birçok kişi, kalabalık UNRWA sığınaklarında barınmaktadır, ancak bu sığınaklar da saldırılara maruz kalmıştır. UNRWA, bu sığınaklarda en az 308 kişinin öldüğünü bildirmiştir. Enerji santralleri, su tesisleri ve kanalizasyon sistemleri gibi önemli altyapılar zarar görmüş hatta yok edilmiştir. Bu durum, elektrik, temiz su gibi eksikliklere yol açarak hastalıkların yayılmasına neden olmuştur.

Yoğun nüfuslu yerleşim alanlarına yapılan hava saldırıları, büyük kayıplara yol sebep olmuştur. Al-Ahli Arap Hastanesi, Cebaliye mülteci kampı, çeşitli okullar ve sağlık tesislerine yönelik saldırılar, yüzlerce kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. İsrail kuvvetlerinin, tüm ailelerin barındığı evleri hedef aldığı söylenmektedir. Bu saldırılar yüzünden sivil ölüm oranı fazlasıyla artmıştır. Yerleşim binalarının hedef alınması, çeşitli uluslararası örgütler ve insan hakları grupları tarafından kınanmıştır ve acilen bu büyük probleme bir sonuç bulunmasının gerekliliğini savunmaktadır.

Çatışma, Gazze'deki çocuklar üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik hasarlar bırakmaktadır. Haziran 2024 sonu itibariyle, savaşla ilgili yaralanmalardan ötürü 10,000'den fazla çocuğun sakatlandığı bildirilmektedir. Hayatta kalan çocuklar, travma ve aile üyelerinin kaybı nedeniyle ciddi psikolojik etkiler yaşamaktadır.

Birleşmiş Milletler, çeşitli ülkeler ve yardım örgütleri, her iki tarafı da düşmanlıkları sonlandırmaya ve diyaloga teşvik etmektedir. Fakat halen bir sonuca varılmamış, gün geçtikçe aradaki savaş daha da kızgınlaşmaya başlamıştır. “Potansiyeli olan” savaş suçları ve uluslararası insan hakları yasalarının ihlalleri konusunda soruşturmalar yapılmasının gerektiğiyle ilgili çağrılar yapılmaktadır. “Euro-Med Monitor” başta olmak üzere ve diğer insan hakları örgütleri, mağdurlar için adalet talep etmektedir.

Gazze’deki bölgeye erişim, abluka ve devam etmekte olan savaş sebebiyle ihtiyaç sahiplerine yardım sağlamakla ilgili zorluklar var. Yardım ajansları, ihtiyaç sahiplerine gıda, tıbbi yardım ve barınma malzemeleri ulaştırmak için çalışmaktadır.

Ek olarak, 7 Ekim 2023’de tekrardan patlak vermesi sonucunda dünya genelinde önemli diplomatik krizlere yol açtı. Birden çok ülke, İsrail için tepkilerini dile getirirken bazı ülkeler de diplomatik ilişkileri durdurdu ya da büyükelçilerini geri çekti. Savaşın sonuçlarında, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail üzerindeki baskıyı arttırdı ve birçok ülke İsrail’in operasyonlarını sivillerin güvenliği konusunda eleştirdi. Özellikle ABD’nin İsrail’e verdiği desteğe karşı yoğun eleştiriler yöneltildi.

Diğer yandan, Avrupa ve dünya genelinde protestolar düzenlenerek, İsrail’in askeri operasyonlarına karşı tepkiler yükseldi.

Ayrıca ekonomik ve diplomatik faktörlerde de büyük etkilere neden oldu. Bazı Körfez ülkeleri ve Mısır gibi “bölgesel” aktörler/hususlar, arabuluculuğa odaklanarak barış görüşmeleri yapmaya çalıştı. Ancak, hem İsrail hem de Hamas arasında kalıcı bir ateşkes sağlanması için henüz bir uzlaşmaya varılmadı.

Problemde Rol Oynayan Aktörler

1. Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA)
2. Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA)
3. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (UNHRC)
4. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)
5. Amnesty International ve Human Rights Watch
6. Filistin Kızılayı
7. B’Tselem ve diğer İsrailli İnsan Hakları Örgütleri
8. İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF)
9. Hamas ve Diğer Gazze'deki Silahlı Gruplar
10. Avrupa Birliği (AB) ve Diğer Uluslararası Donörler

Bildiri Teklifinin Yanıtlanması Gereken Sorular

1. İsrail – Hamas savaşı uluslararası insan hakları hukuku açısından nasıl değerlendirilmektedir?
2. Sivillerin korunması için hangi uluslararası yasalar geçerlidir ve bu yasalar nasıl ihlal edilmiştir?
3. Her iki taraf için de askeri operasyonlarda sivil kayıpları en aza indirmek için nasıl önlemler alınabilir?
4. Savaşın psikolojik ve sosyal etkilerini azaltmak için hangi etik ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır?
5. İsrail-Hamas savaşının tarihi kökeni nelerdir ve bu kökenler günümüzdeki çatışmayı nasıl etkilemektedir?
6. Savaşın tarafları arasında kalıcı bir barış anlaşması sağlanabilir mi? Eğer sağlanabilirse bu nasıl gerçekleştirilebilir?
7. Müzakerenin olumsuz sonuçlanması durumunda ne gibi problemler oluşabilir?
8. Bölgedeki uzun vadeli barışı desteklemek ve sağlamak için eğitim, sağlık gibi yatırımlara nasıl öncelik verilmelidir?

Kaynakça

https://tr.wikipedia.org/wiki/Oslo_Anla%C5%9Fmalar%C4%B1

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Manda_\(diplomasi\)#:~:text=Manda%20\(Frans%C4%B1zca%3A%20Mandat%2C%20%C4%B0ngilizce,baz%C4%B1%20b%C3%BCy%C3%BCk%20devletlere%20verilen%20yetkidir.](https://tr.wikipedia.org/wiki/Manda_(diplomasi)#:~:text=Manda%20(Frans%C4%B1zca%3A%20Mandat%2C%20%C4%B0ngilizce,baz%C4%B1%20b%C3%BCy%C3%BCk%20devletlere%20verilen%20yetkidir.)

<https://sozluk.gov.tr/>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Bat%C4%B1_%C5%9Eeria

<https://medyascope.tv/2024/05/08/israil-hamas-savasinda-son-durum-ust-duzey-bir-yetikili-abdnin-israile-bomba-sevkiyatini-durdurdugunu-acikladi/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Casualties_of_the_Israel%E2%80%93Hamas_war

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Gaza_casualties_info-graphic_19_June_2024.pdf

<https://euromedmonitor.org/en/About>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Oslo_I_Anla%C5%9Fmas%C4%B1

https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2023/09/12/the-oslo-accords-were-always-doomed-to-fail?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-response.anonymous&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwh7K1BhCZ

[ARIsAKOrVqF89GFLH3J9cRG-urBD8DR4rhyzN2bY5n5hOHvsLgDGx7tCEiQwUBkaAjhEEALw_wcB&gclid=aw.ds](https://www.google.com/search?q=ARIsAKOrVqF89GFLH3J9cRG-urBD8DR4rhyzN2bY5n5hOHvsLgDGx7tCEiQwUBkaAjhEEALw_wcB&gclid=aw.ds)

https://tr.wikipedia.org/wiki/1948_Arap-%C4%B0srail_Sava%C5%9F%C4%B1

https://tr.wikipedia.org/wiki/Sava%C5%9F_hukuku

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57118918>

<https://www.bbc.com/turkce/articles/c51xzenk981o>

<https://tr.euronews.com/2024/05/13/abd-disisleri-bakani-blinken-israil-hamas-savascil-arindan-daha-fazla-sivil-oldurdu>

<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10007/>

<https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10007/CBP-10007.pdf>

<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/israeli-palestinian-conflict#Recent-Development>

<https://www.bbc.com/news/articles/cw8860gn1nwo>

<https://time.com/6326332/president-biden-israel-hamas-war/>

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2024/05/31/remarks-by-president-biden-on-the-middle-east-2/>

<https://www.cfr.org/backgrounder/what-us-policy-israeli-palestinian-conflict#chapter-title-0-4>

<https://www.newarab.com/news/what-are-uk-parties-takes-israels-war-gaza>

<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9874/>

<https://www.understandingwar.org/backgrounder/iran-update-august-22-2024>

<https://lasvegassun.com/news/2024/aug/25/israel-hamas-war-latest-irans-foreign-minister-vow/>

<https://www.aljazeera.com/news/2024/4/19/how-iran-israel-tensions-have-escalated-since-the-war-on-gaza-a-timeline>

<https://www.vox.com/2023/10/8/23908839/israel-ground-invasion-gaza-hamas-war-2023-idf>

https://en.wikipedia.org/wiki/Diplomatic_impact_of_the_Israel%E2%80%9393Hamas_war

<https://www.iiss.org/en/online-analysis/online-analysis/2023/10/iiss-experts-assess-the-hamas-israel-war-and-its-international-implications/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Israeli%E2%80%93Lebanese_conflict#:~:text=The%20Israeli%E2%80%93Lebanese%20conflict%2C%20or,militants%20acting%20from%20within%20Lebanon.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Hamas#:~:text= Hamas%20\(Arap%C3%A7a%3A%20%D8%AD%D9%85%D8%A7%D8%B3\)%20veya,ve%20S%C3%BCnni%20%C4%B0slamc%C4%B1%20siyasi%20parti.](https://tr.wikipedia.org/wiki/Hamas#:~:text= Hamas%20(Arap%C3%A7a%3A%20%D8%AD%D9%85%D8%A7%D8%B3)%20veya,ve%20S%C3%BCnni%20%C4%B0slamc%C4%B1%20siyasi%20parti.)

<https://www.youtube.com/watch?v=3-JDXQP54AA>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57065624>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44128837>

<https://tr.euronews.com/2024/05/12/israil-tum-gazgede-operasyonlarini-genisletti-filistinliler-refahtan-ayriliyor>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3580479>

<https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/ccpr/introduction-committee>